

Vladimir Wiedemann

TUNDMATU LIIT

HIPID – MÜSTIKUD – DISSIDENDID

**Nõukogude Liidu 20 viimast aastat insaideri pilguga
Mälestusi 1968–1991**

Vene keelest tõlkinud Valdek Kiiver

Toimetanud Siiri Rebane
Kujundanud Villu Koskaru

© Vladimir Wiedemann
Tõlge eesti keelde © Valdek Kiiver ja kirjastus Tänapäev, 2019

ISBN 978-9949-85-509-4
Trükitud AS-i Pakett trükikojas

Saateks

Vladimir Wiedemann astus eesti lugejate ette esmakordselt kümme aastat tagasi oma raamatuga „Maagide kool” (Hotpress Kirjastus, 2008). Teos käsitles nõukogude aja põrandaalust noorte kontrakultuuri ja pälvis avalikkuse suurt tähelepanu. Pressis ilmus rida kiitvaid arvustusi, mõned kriitikud on teost nimetanud lausa hooaja kirjanduslikuks tähtsündmuseks, koguni kultusraamatuks. Just „Maagide kool” sai ajendiks, mille põhjal antropoloog Terje Toomistu koostas menuka näituse „Nõukogude lilledelapsed”. Näitus tiirleb tänagi mööda maailma. Kui kasutada sõjanduslikke termineid, võiks „Maagide kooli” nimetada üksikuks hästi sihitud ja täpselt tabanud kauglasuks.

Vladimir Wiedemanni järgmine raamat „Püha Kaljukitse radadel” (Petrona Print, 2013) oli juba hoopis tugevam tulelöökö – ja taas tabav. Teoses kirjeldab autor valdavalt hipiajastu noorte seiklusi Kesk-Aasias. Ja jälle on tulemuseks positiivsed arvustused, intervjuud autoriga tele- ja raadiojaamades ning keskajakirjanduses. Wiedemanni alustatud teemade kajastamist jätkas jõuliselt Terje Toomistu, kelle käe all valmis rahvusvaheliselt üliedukas dokumentaalfilm „Soviet hippies”.

2018. aasta veebruari alguses tõi teater Ugala Wiedemanni raamatute põhjal lavale näidendi „Hipide revolutsioon”.

Käesolevas teoses, mis järjepidevuse huvides hõlmab ka peaaegu terve „Maagide kooli” teksti, on aga totaalse turmtule all

juba kogu maagiline lahinguväli. Selle kumas rullub lugejate ees lahti pöörane kaleidoskoop Nõukogudemaa *underground*'i sündmustest ja kangelastest aastatel 1968–1991. Raamatus võtab autor lugeja endaga kaasa rännakutele, mis ulatuvad Eestist Leningradi, Moskvasse, Burjaatiasse, Krimmi, Minskisse ja veel paljudesse teistesse toonase punaimpeeriumi paikadesse. Teie ette astub värvikas galerii avantüriste, hipisid, müstikuid, maage, dissidente, kagebiite, kunstnikke, poliitikuid, teadlasi, vaimulikke, filosoofe ja lihtsalt põnevaid päevavargaid... Teoses esineb palju allegoorilist ja sümbolistlikku, mis laseb käsitleda teksti äärmiselt mitmeplaaniliselt, mõneti koguni maagilises võtmes.

Vladimir Wiedemanni kolmas tulemine on suurejooneline, tõsielusündmustel põhinev, kohati lausa muinasjutulise sündmustikuga saaga.

Vladimir Wiedemann sündis Tallinnas (1955) ning on lõpetanud Tallinna Pedagoogilise Instituudi vene keele ja kirjanduse erialal. 1987. aastal emigreerus Ladina-Ameerikasse, sealt aasta pärast edasi Lääne-Berliini, kus töötas 10 aastat ajakirjanikuna BBC, Deutsche Welle, Raadio Vabadus jt meediaettevõtete juures.

Alates 2000ndatest aastatest on autor üha enam pühendunud kirjanduslikule tegevusele, olles välismaal avaldanud ridamisi raamatuid, uurimusi, artikleid, reisikirju ja muud publitsistikat kõige mitmekesisematest valdkondadest (antropoloogia, ajalugu, semiootika, orientalistika). Alates 2006. aastast elab Londonis. Vladimir Wiedemann on rahvusvahelise kirjanike ja ajakirjanike liidu (APIA) liige, Suurbritannia Libertaristliku Partei (Libertarian Party) juures tegutseva Londoni ekstremistide klubi (Extremists Club) aktivist, konsultatsiooniagentuuri BRIC Service/London direktor ja arhitektuuri-disaineribüroo Brickstudio A. Ltd partner.

Tõlkija

Sisukord

Hipiliikumine Eestis – nii see algas

Tallinn–Piiter–Moskva 1968–1973

9

Psühhedeelse revolutsiooni lainel

Baltikum–Minsk–Burjaatia–Moskva 1974–1975

77

Meistri ilmumine rahvale

Tallinn–Langerma–Sotši 1975–1976

147

Moskva ja moskvalased

Tallinn–Moskva 1976–1977

205

Tallinna müstikud

Tallinn 1977

243

Loomasaaturid

Eesti–Kasahstan–Usbekistan–Venemaa 1978

289

Globaalsed muutused

Tallinn–Moskva–Kaasiksaare 1979–1980

335

Põrandaaluste koolide salajane agentuur

Tallinn–Kaasiksaare–Moskva 1981

363

Euraasia müsteeriumid

Tallinn–Moskva–Ašhabad–Pärnu 1984

423

Piiteri võidujooks

Leningrad–Baltikum 1985–1986

463

Viimane ülekuulamine

Tallinn 1986

491

Mõnede raamatukangelaste edasisest saatusest

503

Nimede register

518

Hipiliikumine Eestis - nii see algas

Tallinn-Piiter-Moskva 1968-1973

Teekond Hipplandiasse

Praegune ühiskond on ebainimlik. Ta sandistab inimest lapsepõlvest peale juba perekonnas. Poogib talle külge ahnitsemise elulisi printsiipe. Hipi paneb ette: inimene peab lõpuks saama iseendaks. Selle teostumiseks ei ole ühiskonna algrakuke mitte perekond, vaid kommuun. Lapsi kasvatatakse koos. Laps peab omaks võtma ühiskonna keerulise palge, mitte jäljendama oma vanemate kombeid ja veendumusi. Elu süsteem on isiksustest koosnev kommuun. Igaüks elab, nagu tahab ja teeb, mida tahab. Teostab ennast nii, nagu tal parem on. Kaasaegse ühiskonna institutsioonid, mis inimesi sandistavad – luksus, rikkus, eraomand – tulevad hävitada. Elu peab olema lihtne. Mehhaniseerimine sandistab inimesi. Lähemale loodusele. Maha sõda! Maha sõda Vietnamis! Maha Johnson. Armastust, mitte sõda...

G. Borovik, „Teekond Hipplandiasse”

1968. aastal avaldati ajakirjas Вокруг Света (Ümber Maailma) nõukogude ametliku ajakirjandusässa Genrih Boroviki* artikkel „Teekond Hipplandiasse”. Minu, toona 13-aastase tatika jaoks oli see materjal täielikuks ilmutuseks. Hipiliku elukäsitluse uskumatu hullumeelsus oli lihtsalt rabav. Mäletan tänaseni Boroviki poolt kirja pandud pildikesi sellest, kuidas hipid olid loopinud New Yorgi börsi rõdult dollareid, kutsudes seeläbi maaklerite saalis esile täieliku paanika; kuidas keegi pikajuukseline oli reisinud lennuki äriklassis, olles ostnud eraldi koha oma kitarrile; kuidas mingi armeetekki mässitud tüüp kandis uhkelt justkui amuletti kaelas katseklaasi, milles ronis ringi elus kärbes... Kus alles inimesed elavad!

Pärast seda kõike ei lubanud teismeliseea maksimalism muidugi enam lihtsalt vaguralt paigal istuda. Seda enam, et toonase aja pop- või rokk-kultuuri alguses olin ma juba teatud mõttes osaline – Ameerika Hääle, Radio Luxembourg'i ja Soome telesaadete kaudu, mida oli võimalik kodus Tallinnas vaadata. Sel aastal riietusin ka oma esimesse hipikostüümi, milleks olid India firma Miltons teksad, mille järele seisis uskumatutes järjekordades igas vanuses huvilised, ning pruun flanellsärk, mille seljale õmblesin ühe tooli polstri küljest rebitud musta nahatüki, kuhu maalisin oma käega kolm maagilist tähte – POP. „Ror,” kuulsin ühtelugu selja taga vene keelt rääkivate möödakäijate sõnu, kes püüdsid nõukogude mentaalseid jaoks arusaamatut abrakadabrat häälendada. Nagu on öelnud üks hipiajastu teerajajatest, Abbot Hoffmann:

Meie eesmärk ei ole selgus. Meie eesmärk on kõigil vaip alt ära tõmmata. Meist ei saada aru – ja see on suurepärane. Kui nad meist aru saaksid, hakkaksid nad meid kontrollima.

* Genrih Averjanovitš Borovik (16. november 1929, Minsk) – rahvusvaheliselt tuntud vene nõukogude ajakirjanik, kinostsenarist, prosaist, Moskva televisiooni ja raadio ringhäälingu instituudi Ostantkino auctor. [Kui ei ole teisiti märgitud, on joonealused autori märkused.]

Samal aastal toimus Tallinnas Nõukogude Liidu esimene rokkfestival. See ajalooline sündmus leidis aset pühapäeval, 28. aprillil kinos Kosmos. Vaatamata avaliku reklaami täielikule puudumisele kogunes sinna selline mass, et hakkas takistama liiklust. Kino ise oli võetud kahekordsesse piiramisrõngasse. Esimene, väiksem, oli moodustatud mentidest, teine, välimine, madrustest. Sellele vaatamata kedagi kinni ei peetud. Ilmselt seetõttu, et publik koosnes peamiselt eestlastest, kes pidasid ennast viisakalt ülal. Vene rokkarid poleks midagi sellist muidugi talunud!

Saal oli loomulikult pilgeni täis, üritus kestis vaheaegadeta oma kolm tundi. Üles astusid eranditult kohalikud bändid: Kristallid, Mikronid, Langevad Tähed, Poissmehed, Virmalised, Poppojad. Viimase baasil moodustus hiljem legendaarne ansambel Kooma, mis tegi muusikat Led Zeppelini ja Frank Zappa stiilis. Bändi suurim hitt oli „Ma pesen oma hambaid verega!”

Mina käisin festivalil oma vanemate seltsimeeste saatel, kes ennast siis veel hipideks ei nimetanud, vaid kes pigem sarnanesid lõngustega. Viimaste klassikaliseks kostüümiks olid alt maksimaalselt laiad rohelisest sametist kloššpüksid (soovitavalt punasest riidest kiiluga) mille küljes põlesid pisikesed jõulupuupirnid. Patarei koht oli taskus. Püksisäärte alumisse serva olid õmmeldud tõmblukud. Pintsak aga oli nagu mereröövlil – laiade revääridega, materjaliks velvet või samet, kullatud nõõpidega. Me plõnnisime kitarridega juba ka biitlite hitte: „Dizzy Miss Lizzy”, „Twist and Shout”, „Money”... Varased rollingud, Kinks... Majavalitsuste ja kultuurimajade juurde hakati looma vokaal-instrumentaalansambleid, kus siis noored asusid harjutama kitarr- ja trummimängu. Esineti enamasti koolipidudel, püüdes sellega isegi teenida. Klubide tantsusaale valitsesid juba kõrgemat masti kollektiivid, mitte enam koolipoisid. Ja nende repertuaargi oli käre – Zeppelin, Cream...

Raku. 1969. aasta sügisel asutati Tallinnas minu vahetul osavõtul üks esimesi hipiklubisid – Raku. Rakus asus hõberebaste kasvatamisega tegelev sovhoos, mis asus praktiliselt linna piiril, Männiku ja Kivimäe vahel. Kord tegi minu isa kui kultuurne inimene, kes töötas toona Raku kultuurimaja direktorina, mulle ettepaneku aidata kaasa sovhoosi tantsupidude korraldamisele.

„Sa ju mängid rokkbändis? No vot, hakkategi meie klubis esinema.”

Rokkbänd – see oli muidugi liiga palju öeldud. Me mõnikord tõesti kogunesime sõpradega plõnnima akustilistel kitarridel, imiteerides biitleid ja rollinguid, paar korda olime isegi koolipidudel üles astunud, kuid hakata regulaarselt tantsuks mängima...

Meie esimesele õhtule Raku kultuurimajja kogunes kümme-kond inimest – peamiselt klubi oma töötajad ja tuttavad. Meie olime muidugi kuraasi täis. Mina, imiteerides Jerry Lee Lewist*, kargasin tagumikuga klaverile. Trummikomplekti asemel oli meil mingi nadi pioneeritrumm koos taldrikuga, mis kolises nagu kastrul. Isetehtud adapteritega kitarrid lasime läbi klubi võimenduse. Rahvas saalis pani muidugi tina, paarikesed aelesid nurkades, tuled, välja arvatud lavale suunatud jupiterid, olid kustutatud. Selline jama ei vastanud muidugi ei publiku ega mõistagi klubi administratsiooni ootustele. Asja mõte oli nimelt tantsuõhtute abil musta kassat teenida!

Tegin isale ettepaneku kutsuda kohale alternatiivne bänd, koos kõikide värkidega. Ja peagi selline leiduski. See oli romantilise nimega ansambel Lüürikud. Tegelikult oli see räige *hardcore*.**

* Jerry Lee Lewis (sünd 29. september 1935 Ferryday, Louisiana, USA) – Ameerika laulja, pianist, helilooja, üks *rock'n'roll*'i suurkujusid; hüüdnimi: Killer.

** *Hardcore-punk* – 1970ndate lõpus USAs ja Suurbritannias *punk-rock*'ist eraldumise tagajärjel tekkinud muusikastiil. Võrreldes traditsioonilise *punk-rocki*'i kõlapildiga on see kiirem ja raskem, kompositsioonid lühemad.

Pikajuukselised räbalates teksades poisid kütsid *heavy metal*'i* vaimus Led Zeppelini ja teiste sarnaste bändide hitte. Ja peab ütleva, et koos nendega sigines klubisse ka spetsiifiline publik, kelle bänd endaga kaasa tõmbas. See oli üldse kõige edasijõudnum rokilava Eestis.

Kommunismiehitajate moraalikoodeksi eiramine neil ühiskondlik-kultuurilistel üritustel ei häirinud sugugi minu endisest tšekistist isa, kes oli organitest joomise pärast minema löödud ja kes arvas, et elu Maal juhivad tulnukad. Peaasi – kõik toimis. Seetõttu ei sekkunud ta noore kontrakultuuri tekkimisse talle alluvas asutuses põhimõtteliselt. Raku kultrasse olid teretunud kõik, n-ö viidikatest vaaladeni. Maksa vaid sissepääsu eest rubla ja anna aga tuld. Hiigelsuures fuajees seisid kaks piljardilauda, mis leidsid aktiivset kasutamist toona moodi minema hakkava *free love* pooltajate poolt. Minule oli klubi teisel korrusel eraldatud omaette tuba, kus oli sisustatud efektne *chillout*. Joogid pidid endal kaasas olema. Kuid peamine etendus toimus muidugi saalis, tantsuplatsil. Õigemini, teinekord lausa pörandal selle sõna otseses tähenduses. Minu isiklikuks panuseks nende aastate alternatiivkultuuri oli nn Raku-rokk. Täpsemini – rokkimine selili pörandal. See sai alguse, kui jõuk eriti agaraid hipisid, kuulnud „She’s just a woman” esimesi akorde, viskus oma juukselakkasid loopides põlvili, asudes ühtaegu kätega vehkima lae suunas, mis oli kaunistatud sotsialistliku kunsti neoantiikse esteetika vaimus mosaiigi ja bareljeefidega.

Muidugi ei saanud meie seltskond sellest asjast kõrvale jääda. Seejuures dikteeris vabaduse vaim maksimalistlikke otsuseid. Pikemalt mõtlemata viskusin tantsupörandale otse selili, imiteerides käte-jalgadega justkui langetõvele iseloomulikke krampe.

* *Heavy metal* – esimene ja algupärane rokkmuusika žanr. Eriti nimetatakse nii „klassikalist” *metal*-muusikat, nagu seda tegid 1970ndatel aastatel ansamblid Black Sabbath ja Judas Priest. Väljendi *heavy metal* päritolu kohta liigub palju versioone. Mõned arvavad, et see tekkis hipide ja biitnike seas 1970ndate aastate alguses.

Rokkbänd Graviton-2. Vasakult paremale: Kest ehk Vladimir Wiedemann, Ibrahim ehk Mihhail Mihhalkin, Vladimir Trup („laip“) (Tallinn, 1970)

Selge see, et nüüd haarasid ka meie omad teemast kinni, nende järgi aga juba kõik ülejäanud. Pärast seda ei hakanud enam praktiliselt keegi ennast tantsude vahel põrandalt üles ajama, vedeledes aina edasi soolokitarki ja trummide-bassi järgmiste teemade ootel.

See kõik kestis ligemale aasta, kuni järgmise sügiseni, kui klubi remonti läks ja hipide sabaatid seal katkesid. Arvati küll, et see on ajutine, kuid remont venis ja *people** leidis endale uue lahinguvälja Pritsu** klubis.

* *People* – rahvas. Hipide kasutatav nimetus enda ringkonna kohta.

** Pritsu klubi – tuletõrjedepoo klubihoone, ehitatud Tallinna linna ja Pritsimeeste Seltsi initsiatiivil aastatel 1872–1873.